

sok idejökbe kerül, míg a leckét megtanulják s az írásbeli feladatokkal elkészülnek, láthatjuk, hogy milyen meszire állunk még chandwichék pszichológiai követelményeitől.

Cs. Papp József.

*

Revue internationale de l'Enseignement: 25. évf. 1905. (5—12. sz.)

A múlt évfolyam minden száma közöl érdekes cikket Európa különböző országainak közoktatásáról, tudományos intézeteiről, társulatairól. Kemény Ferenc tervét a pädagogia nemzetközi szervezéséről részben megvalósítja, mert a nemzetközi folyóirat útján értesülést szerezhethünk a fontosabb mozgalmakról, sőt körkérdések, hozzászólások alkalmasak újítások nemzetközi megindítására, megvalósítására.

Maury «La grammaire comparée dans l'Enseignement secondaire. Une expérience Suédoise» címmel Torbiörnsson Tore uppszalai tanár kísérletét ismerteti, melyre az egy kiadott füzetjében utalt. Az összehasonlító nyelvészet főbb szempontjainak és eredményeinek bevezetését ajánlja a középiskola legfelső osztályaiba a szerzett nyelvtani ismeretek összefoglalása gyanánt. Előttünk nem új a kísérlet, mert régi tantervünkhöz készült utasításaink már kiemelték. A módszer az adott szemelvény alapján rendkívül tanulságos. Heurisztikus módon a tanulókkal találattja ki az elveket, a törvényeket és a módszert. Példákon megmutatja a különböző germán nyelvek szökezdő hangjainak egyezését vagy megfelelését; ezek alapján megállapítja a közös germán ősnyelv hangjait és következtetést von az újfelnémet szükségképi hangjaira. A nyelv törvényszerű fejlődése a tanulók szemellettára megy végbe. A tanulak alapján a nyelveket családokba csoportosítja, megrajzolja Európa nyelvi térképét és utal azokra a vonatkozásokra, melyek az indogermán nyelveket egyesítik. Tervet ad a román nyelvészet elemeinek elsajátíttatásáról és a szemantikát is figyelembe veszi, mely a pädagogia szempontjából leginkább kiaknázható ága a nyelvtudománynak.

Lelong a német könyvtárak fejlődését tünteti fel egy táblázatban Roquette A., a göttingai egyetemi könyvtár igazgatójának egy füzete alapján (Die Finanzlage der deutschen Bibliotheken. Samml. bibliothekswiss. Arbeiten, Leipzig). 1869—1900 a könyvtermelés Németországban 11,305 kötetről 24,792 kötetre vagyis 119%-kal emelkedett. A könyvek ára ennél többel, mert 37,276 márka helyett 105,170 márka, vagyis 182% az emelkedés. A könyvtárak költségvetése ezzel az emelkedéssel nincs arányban. 29 könyvtár dotácioját mutatja be négy időpontban (1870., 1880., 1890—91., 1902.). Feltéve, hogy legalább 60,000 márka szükséges a kor színvonalán tartásukhoz, a müncheni és berlini könyvtárakon kívül a többi, nagyrészt egyetemi könyvtár, ezt

meg nem üti. 56,000—13,000 márka közt váltakozik a könyvekre és folyóiratokra fordítható összeg. A fogyatkozás és fokozódó hiány orvoslására a meglevő könyvtáraknak mintegy 10 csoportba való egyesítését ajánlja, melyeket egy középponti és több alárendelt szakkönyvtár képezne. Könyvcserre lehetővé tenné, hogy bármely szakban az összes művek a kutató rendelkezésére állhatnak. A tervet Paris L. a belgiumi királyi könyvtár öre is helyesli. Nálunk a középiskolai tanári könyvtárakkal szemben lehet gyakorlati jelentősége. Nemcsak egy város, hanem egy vidék középiskoláit is csoportosítani lehetne; nagy megtakarítást jelentene a szakfolyóiratok beszerzése körül, mely Németországban 1870. 438 márkát, 1900 pedig 1187 márkát követelt.

Blondel Raoul beszámol a «Bureau municipal de renseignements» 1904. évi működéséről. 1903. nyílt meg a Sorbonne egyik helyiségében és célja a tudakozódóknak, főképp külföldieknek tudományos előadásokról, gyűjteményekről ingyen felvilágosítást adni. Nagy szükség van erre Párisban, ahol egyetlen tudományág előadásai sincsenek egy intézetben összpontosítva. Az évi látogatók száma 80,000 volt és ez a szám bizonyítja legfényesebben, mily nagy hiányt pótol. Az intézet szervezéséről megtudjuk, hogy az összes előadások, muzeumok, laboratoriumok, levéltárak, könyvtárak, intézetek, kórházak, egyesületek címei feltalálhatók 5000 cédulán; egy táblázat mutatja a napi előadásokat, egy másik az iskolákba való felvétel feltételeit. Szerző vezetése alatt két hivatalnok adja a szükséges felvilágosítást. A városi tanács eleinte 3000 fr. segélyt adott, amit csakhamar 4000 fr.-ra emelt. Berlinben Althoff osztálytanácsos indítványára 2 intézetet szerveztek a párisi mintájára és Londonban is alakult egy bizottság, melynek célja hasonlót létesíteni az University Examination Hall-ban. Párisban megforduló egyetemi hallgatóink, vagy tanulmányutat tevő honfitársaink figyelmét se kerülje el ez az intézet, amely sok fáradságtól, utánjárástól megkímélheti őket. Eddig a látogatók statisztikájában a magyarok nem szerepelnek.

Picavet François «Dons, donations et legs» cím alatt négy számban hosszabb tanulmányt közöl, melynek végső következtetéseit hazai viszonyainkra is alkalmazhatjuk. A «Société d'Enseignement supérieur» júl. 6-iki ülésén jelentést tett és indítványát el is fogadták. A francia egyetemek hiányos felszereléséről, berendezéseiről tett jelentésekből indul ki, összehasonlítva Németország egyetemeinek költségvetésével és az amerikai egyetemek alapítványaival a franciák anyagi eszközeit. Magánalapítványok, adományok útján kívánja a bajokat orvosolni. A közönség áldozatkészségét, bőkezűségét nem kell újból kikérni, csak irányítani, kellő útra terelni.

Erről az áldozatkészségről tanuskodnak az akadémiai díjak és

alapítványok. Táblázatos egybeállításuk meglepi még azt is, aki évente figyelemmel szokta kíséreni a kiosztott díjak számát és összegét. — Kiemeljük az egyenként 100,000 frankos Osiris-díjat tudományos felfedezések, a Guzman-díjat a Marson kívül más bolygóval való érintkezés megvalósítására, a Bréant-díjat a cholera gyógyítására. A díjak számát szaporítani káros hatás nélkül nem lehet. Az irodalmi pályázatoknál a legértékesebb mű megállapítása nehézségekkel jár és felfoglalja az akadémikusok idejének nagy részét; az adományozással megszabott cél, rendeltetés idővel elavul vagy már eredetileg semmiféle szükségletnek nem felel meg (erény-díjak, Guzman-díj); végre sok kutatónak, feltalálónak a tudományos felfedezés vagy találmány előtt van anyagi eszközre szüksége. Ha a közönség a jövőben mégis az akadémiákat árasztaná el bőkezűségével, kerülje az alapítványok rendeltetésének szoros meghatározását, bízva az akadémiák belátására.

A főiskolák, párisi és vidéki egyetemek, karok javára tett alapítványok, adományok áttekintése azt bizonyítja, hogy itt számtalan hiányt kell pótolni. A Collège de France és a párisi egyetem még elég kedvező helyzetben vannak; de a vidéki karoknál feltűnő az anyagi eszközök elégtelensége. A meglevő díjak és alapítványok célszerű felhasználását a rendeltetés szoros meghatározása lehetetlenné teszi. Az adományozó ne a jutalom tárgyát határozza meg, hanem csupán irányát; helyes felhasználását bízva az egyetem, kar vagy intézet vezetőségére. Elég biztosítékot nyújt, hogy további adakozás előmozdítására törekedni fog jól felhasználni. Az adományozó nevét így is megörökítené. Figyelembe kell venni *Forcrand* indítványát, melyet Picavet tanulmányának hatása alatt a Revue júl. 15. sz.-ban tett. Nemcsak kamatozó nagy összegek fogadhatók el, hanem kis tőkék, amelyeket teljesen fel lehetne használni; alapítványokat évi részletekben is tehetnének és végre az állam minden adományt, főképp mint jogügyletet tekintve, kedvezményben részesítsen. A jövőre nézve hasznos adományok, alapítványok kilenc csoportba oszthatók:

1. Sajátos rendeltetés nélkül; l'École libre des Sciences politiques és l'École dentaire Párisban ily adományoknak köszönhetik felállításukat.
2. Egyetemi hallgatók akár testi, akár szellemi támogatására; főképp diák-vendéglők, körök, otthonok alapítása szükséges és Lille városa mutatja a legjobb példát, ahol 110,050 frankot gyűjtöttek diákonthon berendezésére.
3. Tanszékek felállítására, előadások szervezésére; ily célra szolgál a Collège de France Michonis alapítványa, melynek megmaradó 1662 fr. kamatját külföldi történész vagy bölcész előadásainak jutalmazására fordítják és a Mors alapítvány 30,000 frankja, melyből 5 évig zenetörténeti előadásokat tartatnak.
4. Épületek felállítására; a Coll. de France és számos vidéki kar szo-

rul új hajlékra. 5. Egyetemi kiadványok költségeinek fedezésére : egyedül Marseille-ben jelennek meg «Annales de la Faculté des sciences» 1300 fr. támogatással, míg sok német egyetemnek külön nyomdája, számos kiadványa van. 6. Gyűjtemények gyarapítására vagy felállítására ; a meglevő gyűjteményekkel együtt a fenntartás és gyarapítás költségeit is biztosítani kell, sok esetben pénzösszeg adományozása célszerűbb. 7. Laboratoriumok felállítására, felszerelésére és fentartására. 8. Könyvtárak javára ; könyvek adományozásánál csak értékes könyvtárak jöhetnek számba és itt is biztosítani kellene a jogot, hogy a feles példányok eladhatók és áruk új beszerzésekre fordítható, azonban pénzösszegek adományozása mindenesetre kívánatosabb. 9. Tudományos kutatások végzésére ; a tudósnak kutatás közben, a kezdőnek mielőtt belefogna, van szüksége anyagi támogatásra, a meglevő díjak csak az elért eredményt jutalmazzák. — Célszerű volna e pontok keretén belül a főiskolák kívánságait évente közölni. A magánadakozás mellett sem vonhatná meg az állam támogatását, mert elég tere marad ; viszont a főiskolák valódi nemzeti intézménnyé válnának.

Hazai viszonyaink ismerete arra vezet, hogy mindezt rájuk is vonatkoztathatjuk. Az akadémia alapítványai, pályadíjai sokszor részesültek támadásban ; legutóbb Vértessy Gyula vette rovásra egyik napilap karácsonyi számában (Független Magyarország). Egyetemeink, akadémiaink viszont a szükséges helyiségek, tanerők nélkül szükölködnek, a harmadik magyar egyetem régóta függőben levő kérdése nem jut dűlőre. A meglevő alapítványok, díjak táblázatos egybeállítása és széles körben való ismertetése, a jövőre vonatkozó irányelvek kijelölése, sőt nálunk a közönség érdeklődésének, bőkezűségének felkeltése rendkívül sürgős és fontos feladat volna. Ily úton bárki megörökítheti nevét és közvetlenül hozzájárulhat a kultúra általános költségeinek fedezéséhez, amit az állam közvetítésével csak szűk mértékben, gyakran tökéletlenül ér el.

11. sz. (1905. nov. 15.) Michaut G. a párisi egyetem bölcsészeti karának előadását megnyitó beszédében a modern irodalmaknak újabb korát az egyetemi előadások körébe felveendőnek tartja. Az irodalmi oktatás konzervatív és a 19. századot eddig kiszorította köréből. Tüzetes tanulmányozását szükségesnek tartja a következő szempontokból : 1. A klasszikus írók a modern irodalomban élnek tovább, az újabbkori művek ismerete vezethet a régiek jelentőségének, hatásának megítélésében. 2. Önmagukért kell azokat tanulmányozni, mert a mai nemzedék politikai és társadalmi eszméit csak bennük találhatja fel, nem a klasszikusok pszichológiai és erkölcsi irányú alkotásaiban. Az iskolák tantervét a 19. sz. irodalmi remekeivel kell kibővíteni, miután

a kezdő lépést már meg is tették (Châteaubriand, Viktor Hugo, Lamartine műveinek részleteivel). 3. Az egyetem gyakorlati cél nélkül a tudományt önmagáért műveli és körébe tartozik az emberi szellem tevékenységének újabb kora. Ezzel hat leginkább a társadalmi életre, melynek eszméit újkori írók műveiben találjuk. Az író egyéniségét a távlat hiánya miatt nem ítélni meg, de előkészíthetjük a jövő irodalomtörténetírását a fontos adatok összegyűjtésével, megörökítésével.

Bonet-Maury Gaston «Dél'avenir des facultés des théologie protestante en France» címen az államot és az egyházat elválasztó törvény hatását vizsgálja a két protestans theologiai kar (Montanban és Párisban) jövőjére. Létüket nem félti, de szükségesnek tartja a protestans egyházak összetartását és a genfi kálvinista karral egyetértőleg közös szabályzat megállapítását, továbbá az egyetemmel és egyéb nemzeti iskolákkal az összeköttetés fentartását, mert a kölcsönös hatás az erkölcsi életre s a jövő filozofián és valláson alapuló világnézetnek kialakulására csak üdvös hatással lehet.

12. sz. (1905. dec. 15.) *Picavet F.* «Essai sur l'Education littéraire, philosophique et politique d'un grand orateur» Gambettanak, a modern Franciaország nagy alakjának szellemi fejlődését vázolja a kortársaktól szerzett adatok, megjelent cikkek alapján a történetíró részletezésével, objektív ítéletével. Szónoklatai arra vallanak, hogy egyaránt ismerte a katolikus theologiai írókat a 13. századtól kezdve és a tudomány s pozitív filozófia művelőit a forradalom után való korból. Habár Comte, Taine szellemi irányának híve volt és a modern államnak az egyháztól való függetlenítése mellett küzdött, a középkori egyház szerepét is tudta méltatni és az ellenkező felfogás minden nevezetesebb képviselőjét ismerte, Bossuet szónoki műveit jól ismerte és nagyon valószínű, hogy Sz. Tamás «Summa theologiae» c. művét tüzetesen tanulmányozta, miután latinul és görögül egyaránt jól tudott. Az iskolában csodás emlékezőtehetségének számos jelét adta és ismerte. teit később önművelés útján szilárdította, bővítette. Halála előtt egy hónappal is éjfélről háromig átolvasta és elsajátította mindazt, ami megjelent (?). A diáknegyedben mint a Café Voltaire és Procope látogatója sem felejt el élete célját, ismeretségeket köt, vitatkozik és készül a szónoki pályára. Példája arra utal, hogy aki az egyéni és társadalmi élet kérdéseit meg akarja oldani, kénytelen megismerkedni az egyház filozófiai tanokkal, akár ellenük küzd mint Gambetta, akár fegyverszünetet vagy békét kíván azokkal kötni.

Karl Lajos.